

УДК 32.019.51

Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю

Наталія Піпченко,

кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано проблеми політичної модернізації Китаю, описано перспективи впливу сучасних медіа на державну політику та розглянуто політичний вимір Інтернет-простору Китаю як інструменту зовнішньої та внутрішньої комунікації; встановлено, що Інтернет-стратегія Китаю базується на історично специфічному підході влади країни до проблем політичної модернізації.

Ключові слова: політична комунікації, політична модернізації, Інтернет-простір, Китай.

The problems of political modernization in China are analyzed, perspectives of modern media impact on public policy are described and political dimension of China's Internet as a tool for internal and external communications is considered in the article. It is found that China's Internet strategy is based on a historically specific approach of the country authorities to the problems of political modernization.

Keywords: political communication, political modernization, Internet, China.

В статье проанализированы проблемы политической модернизации Китая, описаны перспективы влияния современных медиа на государственную политику и рассмотрено политическое измерение Интернет-пространства Китая как инструмента внешней и внутренней коммуникации; установлено, что Интернет-стратегия Китая базируется на исторически специфическом подходе властей страны к проблемам политической модернизации.

Ключевые слова: политическая коммуникация, политическая модернизация, Интернет-пространство, Китай.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій призвів до потреби вивчення проблем впливу Інтернет-комунікацій на політичні процеси в державі, зокрема, експерти стверджують, що сучасне суспільство перебуває на етапі активного впровадження та використання Інтернет-технологій у політичному процесі як на міжнародному, так і на національному рівнях, тому політичні актори змушені адаптуватись до вимог та принципів взаємодії в Інтернет-просторі; також мережа Інтернет, ставши однією з форм політичної комунікації, змушує визначити оптимальні шляхи її практичного застосування та функціонування у державотворчому процесі, що сприятиме налагодженню активного діалогу між громадськістю та владою. При цьому, навіть в умовах активного розвитку соціальних Інтернет-сервісів як інструментів політичної комунікації держава продовжує залишатись потужним актором, тому урядові кола Китаю, усвідомлюючи потребу збереження паритету з країнами Заходу, сприяють активній розробці та удосконаленню власних кіберзасобів, які здатні як утримувати цілісність китайської інформаційної інфраструктури, так і активно взаємодіяти з світовим співтовариством.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням співвідношення політичного та інформаційного середовища та їх впливу на політичні зміни в Китаї займаються цілий ряд вчених, серед яких необхідно виділити Хуан Цинь, Лю Ляньсі, Мінь Дахун, Пен Лянь, Цзя Лежун, У Сюцзюань та інші, зокрема, вони досліджують механізми передачі політичної інформації, використання мережі Інтернет для проведення внутрішньо- і зовнішньополітичної пропаганди, вплив онлайн-медіа на розвиток державотворчих процесів в Китаї тощо. Такі вчені, як Л. Іванова, В. Абрамов, В. Міхеев, Б. Кузик, В. Морозова, Г. Ібрагімова, М. Титаренко, В. Ларін, А. Котельников, С. Євдокимов, О. Коваль та інші аналізують в своїх роботах проблеми глобалізованого Китаю, межі його соціокультурного виміру в умовах розвитку соціальних медіа, особливості двосторонніх відносин, стратегії КНР в сфері управління Інтернетом і забезпечення інформаційної безпеки тощо.

Мета статті – проаналізувати Інтернет-простір як інструмент політичної модернізації Китаю. Завдання статті: систематизувати вітчизняний і зарубіжний досвід щодо використання мережі Інтернет як засобу політичної комунікації на прикладі КНР.

Вклад основного матеріалу. Поглиблення процесів глобалізації та інтенсивний розвиток інформаційних технологій призвів до усвідомлення китайським керівництвом потреби оновлення політичної системи країни. Суспільство, в якому відбуваються процеси модернізації, прагне відтворитися органічним шляхом, а не через розрив або руйнування попередніх організаційних структур, тому на сучасному етапі Китай прагне до збалансованого розвитку політичної, правової, економічної, соціальної та інших систем, а також їхніх внутрішніх елементів. Виходячи з цього зовнішньополітичний курс Китаю спрямований на забезпечення сприятливих зовнішніх умов для здійснення державою політики реформ і відкритості, а також формування справедливого політичного та економічного світоустрою на основі п'яти принципів мирного співіснування: взаємна повага державного суверенітету та територіальної цілісності, взаємний ненапад, невтручання у внутрішні справи інших держав, рівність та взаємна вигода, а також мирне співіснування, що дозволяє Китаю позиціонувати себе не тільки як впливовий регіональний, а й як глобальний політичний та економічний актор [1]. Урядові кола Китаю підкреслюють, що прагнуть вивести зовнішню політику Китаю на новий рівень, який за визначенням газети „Женьмінь жібао” отримав назву „дипломатія нового інтернаціоналізму”, яка проявляється через здійснення „політики істинної доброчесності”, що дозволить Китаю стати розвиненою державою, яку поважатиме світове співтовариство. При цьому зовнішньополітичне відомство Китаю розробляє і реалізує завдання зовнішньої політики держави з урахуванням „китайської специфіки”, тобто відбувається зміщення акцентів з розвитку товарно-грошових та торгово-економічних відносин на збільшення „морального залучення у справи світу” та використання інструментів „м'якої сили” у зовнішньополітичній діяльності країни [2].

У 2012 році під час XVIII з'їзду Комуністичної партії Китаю, на якому було обрано нове керівництво партії, також визначено завдання політичної модернізації країни через побудову середньозаможного суспільства за допомогою поглиблення реформ і відкритості; трансформацію моделі економічного розвитку і соціального будівництва; реформування політичної системи і партійного будівництва; створення культурної держави і виховання екологічної культури; оборонне будівництво, воз'єднання батьківщини і посилення ролі Китаю на світовій арені [3; 4]. Однак, китайські експерти вважають, що сучасна зовнішньополітична доктрина Китаю є відображенням підходів до вирішення комплексу внутрішніх проблем, оскільки ідея „про китайську мрію” розрахована насамперед на внутрішню аудиторію задля відволікання уваги китайців

від головних проблем – боротьби з корупцією, розвалу екосистеми країни та питань політичної легітимності нинішньої влади, тому реалізація „китайської мрії” залежатиме не так від сприйняття чи не сприйняття її світовим співтовариством, як від того, чи підтримає китайський народ своїх лідерів [2].

В цих умовах інформаційна сфера, а особливо Інтернет-простір, знаходяться в зоні особливої уваги китайського керівництва, зокрема, дослідники-китаєзнавці зазначають, що нині спостерігаються дві протилежні тенденції в китайському Інтернет-просторі: перша тенденція пов'язана з посиленням націоналістичних настроїв, у зв'язку з чим введено термін „мережевий націоналізм”, а друга тенденція базується на посиленні західних цінностей, які призводять до трансформації культурної ідентичності технічно освічених та інформаційно активних китайських громадян. Тому Уряд КНР активно здійснює політику направлену на посилення контролю за доступом до інформації в мережі Інтернет, наприклад, з 2000 року в Китаї діють підрозділи Інтернет-поліції, які відстежують та перешкоджають появі антикомуністичних матеріалів. Також поступово в Китаї сформувалась складна система фільтрації даних під назвою „Великий Китайський Файрволл”, яка обмежує доступ до проблемних, на думку правлячої еліти, зовнішніх ресурсів, блокуючи „незручну” інформацію як в Китаї, так і за його межами, а також контролюючи рух інформації всередині країни [5].

Оскільки за допомогою мережі Інтернет громадяни отримують доступ до великої кількості інформації китайський уряд використовує дві стратегії здійснення Інтернет-цензури: технічна фільтрація матеріалів або заохочення громадян країни до самоцензури за допомогою системи регулюючих заходів. Наприклад, з 2002 року провідні китайські Інтернет-підприємці зобов'язалися підвищувати самодисципліну при використанні мережі Інтернет та сприяти „усуненню небезпечної інформації з мережі”, задля чого вони повинні наймати осіб, які регулярно видаляють проблемні матеріали, що з'являються в чатах або форумах. Також державні службовці, реєструючись під псевдонімами, активно дискутують з громадянами змінюючи характер обговорень щодо політичних питань в потрібному для влади напрямі. З 2005 року місцева влада КНР стала наймати веб-коментаторів або блогерів для висловлення позитивних оцінок про уряд та його політику, кількість яких зросла в сотні тисяч разів після промови глави КНР Ху Цзіньтао щодо активнішого використання сучасних Інтернет-технології для зміцнення позитивної пропаганди про країну [6].

Також вчені, які досліджують питання адаптації Китаю до сучасних глобалізаційних процесів з урахуванням активного розвитку соціальних медіа [7-9], стверджують, що китайський сегмент мережі Інтернет є переважно національно-орієнтованим продуктом, оскільки, більшість китайців позитивно сприймають вітчизняні розробки, які створені з

урахуванням східного менталітету, також через культурно-історичні причини, управлінська еліта КНР несхвально ставиться до втручання інших країн у внутрішнє життя держави, тому здійснює контроль за розповсюдженням інформації, зокрема, забороняється використовувати мережу Інтернет для створення, розповсюдження, копіювання або передачі інформації, яка закликає до невиконання або порушення державних законів, нормативних актів або Конституції; до повалення соціалізму або державної системи; до порушення цілісності країни та здійснення терористичної діяльності; також заборонено поширення неправдивої інформації та чуток, які можуть зашкодити репутації державних органів влади [10; 11].

Однак, існує протилежна думка щодо можливостей блокування інформації „Великим Китайським Файрволлом”, зокрема, американські вчені з Північно-Західного університету в Еванстоні Х. Танеджа та Анджела Сяо У дослідили вплив Інтернет-цензури в Китаї на поведінку користувачів та функціонування китайських веб-сайтів. У ході дослідження вони встановили, що існує 18 світових кластерів, які виокремлюються за лінгвістичним і географічним принципами, тому вчені зробили висновок, що культурні уподобання, які властиві тій чи іншій групі, здійснюють більший вплив на вибір веб-сайтів для відвідування у порівнянні з Інтернет-цензурою. Також вони припустили, що китайці, які перебувають за межами КНР, здійснюють більший вплив на китайський Інтернет-простір у порівнянні з китайцями, які проживають на території КНР. При цьому дослідники вважають, що тоталітарна держава не здатна повністю контролювати мережу Інтернет, оскільки зосереджена на вирішенні важливих проблем у реальному світі, і як приклад наводять такі дані, що з 1178 запитів урядовці США щодо отримання розміщених в мережі Інтернет особистих даних про громадян було задоволено лише 56%, а в Китаї з 4 запитів урядовців щодо отримання подібної інформації в 2012 році було підтримано лише 50% запитів [11].

Таким чином, китайська Інтернет-стратегія базується на історично специфічному підході влади країни до проблем політичної модернізації, яка відрізняється від західної цивілізації, що сприймається як інший світ з іншими цінностями, які є неприйнятними для китайського світосприйняття. Проте нині відбувається зростання кількості Інтернет-провайдерів та користувачів мережі, що дозволяє китайському уряду використовувати Інтернет-простір для реалізації власних політичних цілей. Однак, активне використання пересічними громадянами мережі Інтернет задля задоволення власних потреб призвело до створення масштабного управлінського апарату, який як обслуговує державні та приватні структури, так і здійснює онлайн-моніторинг інформації, зокрема, головною державною установою в названій сфері є Міністерство державної безпеки, крім цього створено інші державні установи, серед яких варто назвати:

- Адміністративне бюро з питань пропаганди в мережі Інтернет, створене при Інформаційному агентстві Державної ради, займається розробкою та координацією державної пропаганди в мережі; наглядом і регулюванням інформації в Інтернеті; відстеженням громадської думки; перевіркою та затвердженням заяв на ліцензії щодо надання інформаційних Інтернет-послуг; розсилкою „інформаційних рекомендацій” щодо публікації статті або коментарів, висвітлення подій; також з 2010 року здійснює перевірку інформації, розміщеної в соціальних мережах, блогах і форумах. Одним із інструментів роботи установи є Інтернет-версія газети „Женьмінь жібào”, яка користується більшою популярністю, ніж її друковане видання;

- Інтернет-бюро та Бюро інформації та громадської думки при громадському відділенні Комуністичної партії Китаю відслідковують інформацію щодо важливих тем та надсилають її до ЦК КПК; здійснюють щотижневі обговорення в мережі щодо актуальних проблем розвитку держави;

- Центр повідомлень про публікацію незаконної інформації при Міністерстві внутрішніх справ КНР;

- Міністерство телекомунікацій, Міністерство культури, Міністерство торгівлі та Комітет з питань державної таємниці здійснюють перевірку, управління та нагляд за інформацією з профільних питань в китайському сегменті мережі Інтернет; з 2011 року Міністерство оборони створило спеціальні підрозділи (неофіційна назва „Синя мережева армія”), які займаються проведенням навчальних хакерських атак на інформаційні мережі збройних сил КНР задля підвищення рівня Інтернет-безпеки військових;

- Державна канцелярія з питань інформації в мережі Інтернет діє з 2011 року та створена задля забезпечення контролю за мережею Інтернет і блокування веб-сайтів, які поширюють „небажану” інформацію; ліцензування бізнес-проектів, пов'язаних з Інтернетом; стеження за розвитком ігрової індустрії в мережі;

- Канцелярія з питань Інтернет при МЗС КНР діє з 2013 року та відповідає за координацію і здійснення дипломатичної діяльності в мережі [12-14].

Отже, Інтернет-стратегія китайського уряду залежить як від збільшення кількості користувачів мережі, швидкого розвитку й поширення інформаційних технологій, так і від участі держави у сучасних міжнародно-політичних процесах, наприклад, після вступу до Світової організації торгівлі Китай зобов'язався забезпечити ширший доступ іноземних компаній до Інтернет-ринку країни. Також нині відбувається інтенсивне зростання багатомовної мережі (англійською, російською, французькою, іспанською, арабською, японською мовами) китайських газет, журналів, радіо і телеканалів в мережі Інтернет, що сприяє посиленню позицій держави в світовому інформаційному середовищі. Однак, експерти зазначають [7-9], що такий інтенсивний

розвиток Інтернет-простору Китаю ґрунтується на комунікативній моделі „один-до-багатьох”, а не на концепції „багато-до-багатьох”. Китайська влада, усвідомлюючи те, що вплив Інтернет-простору на політичні процеси в країні може мати дуальний характер, тобто залежно від способу застосування його можливості можуть використовуватися як для підвищення рівня участі громадян у політичних процесах, так і для здійснення тотального державного контролю власного населення, намагається балансувати та сприяти розвитку китайських комунікативних Інтернет-технологій, для того щоб мінімізувати вплив закордонних компаній.

Висновки. Задля підтримки національної безпеки та збереження культурної ідентичності уряд Китаю здійснює активне державне регулювання китайського сектору мережі Інтернет за допомогою запровадження низки законодавчих актів, створення розгалуженої системи органів державної влади, використання технічних засобів або насичення Інтернет-простору „політично правильною інформацією”. Усвідомлюючи можливості мережі для здійснення активної зовнішньої та внутрішньої комунікації Китай займається популяризацією політичної влади, формуванням іміджу держави у світі, висвітленням позиції країни щодо актуальних міжнародних проблем і способів їх подолання та бере участь у згладжуванні внутрішньо- і зовнішньополітичних протиріч тощо. Однак, не дивлячись на видиму „відкритість” Інтернет-простору для громадського обговорення, що подається китайським урядом як процес політичної демократизації та наступний етап формування громадянського суспільства, Китай продовжує контролювати суспільні процеси в країні від освіти, діяльності державних та комерційних установ до дискусій в мережі Інтернет, тому подальшого дослідження потребують процеси пропагандистського супроводу зовнішньої політики держави в мережі Інтернет.

Література:

1. Засади та основні напрями зовнішньої політики КНР [Електронний ресурс] // МЗС України, серпень 2010 р. – Режим доступу : <http://www.china-ukraine.org/ru/statistics/135.html>
2. **Коваль О.** Китай : нова дипломатія з глобальними „замашками” [Електронний ресурс] / О. Коваль // Дзеркало тижня. Україна. – 5 квітня 2013. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/international/kitay-nova-diplomatiya-z-globalnimi-zamashkami.html>
3. **Танасійчук О.** У Пекіні відкрився XVIII з’їзд КПК [Електронний ресурс] / О. Танасійчук // Укрінформ новини. – 08.11.2012 – Режим доступу : http://www.ukrinform.ua/ukr/news/ u_pekini_vidkrivsia_xviii_ziizd_kpk_1769707

4. **Summers T.** China's New Leadership: Approaches to International Affairs // Asia Programme. The Royal Institute of International Affairs – April 2013. ASP WP 2013/01. – 12 p.

5. **Морозова В. С.** Динамика ценностных ориентаций модернизирующегося китайского общества : дис. ... канд. филос. наук / В. С. Морозова. – Чита, 2007. – С. 11-20.

6. **Волков Н.** Китайские интернеты. [Электронный ресурс] / Н. Волков. – 19 декабря 2012. – Режим доступа : <http://www.therunet.com/experts/225-kitayskie-internetny>

7. **Shumin Su, Mark Xu.** The Civil Internet Diplomacy and China's Countermeasures // Digital Democracy and the Impact of Technology on Governance and Politics: New Globalized Practices. – 2013. – P. 133-141.

8. **Shi Li.** Propagating China to the World: China's „Public Diplomacy through Media” Strategy in the Age of Globalization [Электронный ресурс] / Shi Li // Issue II Spring 2013, Journal, Journal Volume XIII. – Режим доступа : <http://gnovisjournal.org/2013/04/26/propagating-china-to-the-world-chinas-public-diplomacy-through-media-strategy-in-the-age-of-globalization/>

9. **Robinson D.** How to Free the Chinese Internet Focus on Businesses, not Dissidents [Электронный ресурс] / D. Robinson. – May 30, 2013. – Режим доступа : <http://www.foreignaffairs.com/articles/139427/david-robinson/how-to-free-the-chinese-internet>

10. Правила регулирования, обеспечивающие безопасность компьютерных и информационных систем от 24 февраля 1994 года, изданы согласно приказу Госсовета № 147 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://russian.china.org.cn/links/txt/2007-09/28/content_8978975.htm

11. **Березин А.** Насколько велик Великий китайский файервол? [Электронный ресурс] / А. Березин. – 21 мая 2013 года. – Режим доступа : <http://compulenta.computerra.ru/tehnika/internet/10006856/>

12. Интернет в Китае : справка от 13.01.2010 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ria.ru/world/20100113/204310750.html>

13. Интернет-цензура в КНР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.memoid.ru/node/Internetcenzura_v_KNR#.D0.9E.D1.80.D0.B3.D0.B0.D0.BD.D0.B8.D0.B7.D0.B0.D1.86.D0.B8.D1.8F

14. МИД Китая учредил канцелярию по делам Интернета [Электронный ресурс] // АН-online. 16 июня 2013. – Режим доступа : <http://argumenti.ru/world/2013/06/261700>